

O'ZBEKISTON DAVLAT SAN'AT MUZEYI TARIXI VA FAOLIYATI

Irgasheva Sojida G'olib qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti

San'atshunoslik va Muzeyshunoslik fakulteti

Muzey menejmenti va madaniy turizm

ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Bugungi kunda O'zbekiston davlat san'at muzeyi o'zining boy ekspozitsiyasi bilan boshqa muzeylardan alohida ajralib turadi. Muzeyda nafaqat o'zbek ijodkorlarining noyob san'at asarlari, balki jahon durdonalari ham o'rin egallagan. Ushbu maqolada muzeyning tashkil etilishi va bugungi faoliyati haqida ma'lumot berilgan.*

Аннотация: *Сегодня Государственный художественный музей Узбекистана выделяется среди других музеев своей богатой экспозицией. В музее представлены не только уникальные произведения искусства узбекских художников, но и мировые шедевры. В данной статье представлена информация об организации музея и его текущей деятельности.*

Annotation: *Today, the State Art Museum of Uzbekistan stands out from other museums with its rich exposition. The museum has not only unique works of art of Uzbek artists, but also world masterpieces. This article provides information about the organization of the museum and its current activities.*

Kalit so'zlar: *san'at, tasviriy yechim, badiiy tahlil, flamand maktabi, rang texnikasi, mozaika, ekspozitsiya, eksponat, zilzila, tarx, loyiha.*

O'zbekiston san'at muzeyi – 1918 yilda Xalq universiteti muzeyi, keyinchalik Markaziy san'at muzeyi, 1924 yildan Toshkent san'at muzeyi, 1935 yildan O'zbekiston san'at muzeyi sifatida tashkil etilgan. 1918 yildan 1935 yilgacha Muзей Toshkentdagi sobiq shahzoda N. Romanov saroyida joylashgan edi. Bundan tashqari, 1929 yildan 1934 yilgacha. Muзей konservatsiya ostida edi. 1935-yilda Xalq uyi binosida muзей "O'zbekiston san'at muzeyi" nomi bilan qayta ochildi. 1966 yilgi zilziladan so'ng muзей vaqtincha San'at ko'rgazmalari va panoramalar direksiyasi binosiga joylashishga majbur bo'ldi. Ko'rgazma Rossiya, G'arbiy Yevropa san'ati, O'zbekiston dekorativ-amaliy san'ati va tasviriy san'atining beshta zalida namoyish etildi. 1973 yilga qadar qolgan fond kolleksiyalari Toshkentdan 20 km uzoqlikda joylashgan Do'rmon qishlog'ida saqlangan. 1974-yilda Xalq uyi

(me'morlar I. Abdulov, A.K. Nikiforov, S.A. Rozenblum) o'rnida oddiy kub hajmga ega bo'lgan yangi muzey binosi qurildi; jabhalar metall ramka konstruksiyalari bilan kvadrat elementlarga bo'lingan, tashqi tomondan anodlangan alyuminiydan shtamplangan choyshablar bilan qoplangan, podvalning devorlari va portalning kirish qismi kulrang sayqallangan marmardan qilingan. Bino 4 tomondan stevit bilan sirlangan bo'lib, u zallarda bir tekis mat yorug'likni yaratadi. Muzeyning dastlabki kolleksiyasi knyaz Nikolay Konstantinovich Romanov va boshqa xususiy shaxslarning 1918 yil aprel oyida milliyashtirilgan 100 ta san'at asari - rus va G'arbiy Evropa ustalarining rasmlari va grafiklari, haykaltaroshlik asarlari, badiiy mebellar, chinni buyumlaridan iborat edi. Muzey tashkil etilgandan so'ng darhol uning kolleksiyasi Turkiston o'lkashunoslik muzeyi kolleksiyasidagi asarlar, shuningdek, Moskva va Leningrad muzey fondlaridan tushumlar bilan to'ldirildi. Masalan, 1920-1924 yillarda muzey 18-asr va 20-asr boshlariga oid rus san'atining 116 ta asarini doimiy namoyish qilish uchun qabul qilib oldi: ular orasida V. L. Borovikovskiy , V. A. Tropinin , K. P. Bryullov , N. A. Yaroshenkoning portretlari ham bor .I.E.Repin va boshqalar. Shaxsiy kolleksiyalardan muzey O'rta Osiyoda o'z asarlarini chizgan inqilobdan oldingi rassomlarning 250 ga yaqin rasmlarini olishga muvaffaq bo'ldi - I. S. Kazakov , N. N. Karazin , R. K. Sommer .

1935-1941 yillarda Muzeyning profili nihoyat aniqlandi. Uning fondlarini shakllantirishda asosiy rol o'zbek milliy san'atiga tegishli bo'lishi belgilandi. Ayni paytda respublika hududlarida to'plamni to'ldirishga qaratilgan faol yig'ish va ekspeditsiya ishlari boshlandi. To'plam mahalliy rassomlarning, keyinchalik rus rassomlarining asarlari bilan to'ldirildi.

1945 yildan 1952 yilgacha muzey eksponatlarni ilmiy inventarizatsiya va o'rganishni amalga oshirdi. Bu ishga taniqli etnograflar jalb qilingan: M.A. Bikjanova (zargarlik buyumlari) P.A. Goncharova (oltin kashtachilik); V.S. Zatzvornitskaya (mis tangalar); V.G. Moshkova (gilamlar); A.S. Morozova (keramika); A.K. Pisarchik (kashta tikish va matolar). Xuddi shu davrda G'arbiy Evropa san'ati kolleksiyasi ham, asosan, rangtasvir va grafika asarlari hisobiga to'ldirildi. 70-yillarda muzey fondi Nadejda Leger tomonidan sovg'a qilingan Pablo Pikassoning kulolchilik buyumlarining asl kolleksiyasi bilan to'ldirildi. 1980-yillarda Muzey fondi asosan O'zbekiston xalq hunarmandlari va rassomlarining asarlari bilan to'ldirildi.

Muzey ekspozitsiyasi san'at janri va turlariga ajratilgan holda xronologik tartibda tuzilgan. Har bir zaldagi eksponatlar san'at turlari, maktablari, an'analar va hozirgi rivojlanish markazlariga qarab joylashtirilgan. Ekspozitsiya O'zbekistonning qadimiy san'at yodgorliklari — Zarautsoy rasmlari, Xolchayondan topilgan haykallarni, so'ng O'zbekiston xalq amaliy bezak san'atini namoyish etish bilan

boshlanadi. O'rta Osiyoda yashab ijod etgan rassomlar (I.S.Kazakov, N.N.Karazin, R.K.Zommer va boshqalar)ning 250 ga yaqin san'at asarlari to'plangan, shu yerda ishlagan rassom P. Benkov, A. Volkov, M.I.Kurzin, Usto Mo'min (A. Nikolayev), O. Tatevosyan, V. Ufimsev, N.V.Kashina, Z.M.Kovalevskaya va boshqalarning asarlariga ekspozitsiyadan alohida o'rin berilgan.

Muzeyda G'arb (Italiya, Ispaniya, Germaniya, Niderlandiya, Fransiya, Buyuk Britaniya) va Sharq (Hindiston, Xitoy, Yaponiya, Vyetnam, Myanma) mamlakatlarning tasviriy san'at asarlari va amaliy san'ati namunalari keng o'rin ajratib berilgan. Muzey dastlab knyaz N.K.Romanov saroyida, 1935—66 yillar Xalq universiteti binosida joylashgan, 1974-yildan (1966-yil Toshkent zilzilasida vayron bo'lgan Xalq universiteti binosi o'rnida) muzey uchun maxsus qurilgan binoda (me'morlari I.Abdulov, A.K.Nikiforov, S.A.Rozemblyum). Bino tarhi sodda kub shaklida, tarzlari metall sinch (karkas)li konstruksiyalar bilan to'rtburchak shaklli qismlarga bo'lingan, poydevor va peshtog'i kulrang marmar bilan qoplangan. Muzey binosida 1997 yildan qayta qurish va ta'mirlash ishlari olib borildi; binoning 4 tomoniga O'zbekistonda ishlab chiqarilgan zamonaviy oynalar o'rnatildi, ular zallarni bir xilda mayin yoritib turishi san'at asarlarini tabiiy yorug'likda ko'rish imkonini beradi. Muzey zamonaviy qo'riqlash va yong'inga qarshi asbobuskunalar, kompyuterlar bilan jihozlandi.

2019-yil yanvar oyida Buyuk Gertsog Nikolay Konstantinovich saroyining yerto'lasidan qiymati 1 million dollardan ortiq xazina topilgan edi. To'plamdan nodir san'at asarlari, oltin va kumush tangalar va idish-tovoqlar, barcha turdagi antiqa buyumlar, rasmlar, piktogrammalar va qimmatbaho metallardan yasalgan buyumlar o'rin olgan. Qimmatbaho ashyolar tarixiy ahamiyatga ega yodgorlik sifatida davlat muhofazasiga olinib, muzeyga olib borildi. Ularning bir qismini nemis va polshalik mutaxassislar restavratsiya ishlarini olib boradigan maxsus laboratoriyaga o'tkazish rejalashtirilgan.

2018 yil holatiga ko'ra, muzeyda 100 000 dan ortiq saqlash birliklari, jumladan rangtasvir, haykaltaroshlik, xalq amaliy san'ati va hunarmandchiligi asarlari, shuningdek, numizmatik va arxeologik kolleksiyalar saqlanadi. Muzey eksponatlari orasida G'arbiy Yevropa va Rossiya rassomlarining asarlari (Buyuk knyaz N.K. Romanov kolleksiyasidan), muzeyga boshqa manbalardan kelgan rasmlar, shuningdek, O'zbekiston rassomlarining asarlari kiradi. Jumladan, masalan:

Muzeyda G'arbiy Yevropa san'ati Italiya, Ispaniya, Fransiya, Germaniya, Gollandiya, Flandriya, Gollandiya va Angliya tasviriy va amaliy san'ati bilan ifodalanadi. Asarlar 9 ta zalda namoyish etilgan. XVI asr italyan rasmlari to'plamida U. Domenichino, D. Salvi , P. Vekki kabi rassomlarning asarlari mavjud . 17—18-

asrlarning ikkinchi yarmidagi italyan rangtasviri B. Schedone, A. Canaletto , M. Marieschi , D. Panini rasmlari bilan ifodalanadi. 17-asr fransuz rangtasviri rassomlar F. Shampant, P. Mignard, F. Van der Meulenlarning rasmlari bilan ifodalanadi. 18—19-asrlar fransuz san'ati K. Van Lu , N. Lancre , K. Latur , F. Jerar , K. Frere , L. Tesson, E. Maskre va boshqalarning rasmlari bilan ifodalanadi.

XV-XVI asrlardagi Gollandiya rasmlari to'plami. I. Bosch maktabining noma'lum rassomi rasmlari, G. Xontorst , F. Pourbus , F. Floris asarlari bilan ifodalangan . 16-17-asrlar flamand rassomlari J. Bryugel va A. Brouver davrasidagi anonim rassomlarning rasmlari , D. Teniers , J. Veyt va boshqalarning rasmlari bilan ifodalanadi. Gollandiyalik natyurmort Yan Van Huysum ijodida aks ettirilgan . Gollandiyalik kolleksiyada B. Van der Helst va Yan Van Looten ham bor. Galereya Yan Steenga tegishli bo'lgan anonim rassomning ishini namoyish etadi .

Angliya san'ati D. Dou va X. Robertson asarlari bilan ifodalanadi. 2018-yilda O'zbekiston madaniy merosini o'rganish, asrash va ommalashtirish bo'yicha Butunjahon jamiyati Vasiylik kengashi raisi Baxtiyor Fazilov , Ilmiy kengash raisi Edvard Rtveldze hamda boshqaruv raisi ishtirokida Jahon jamiyati va "O'zbekiston madaniy merosi" loyihasi rahbari Firdavs Abduxolliqov , muzey direktori Vasila Fayziyeva hamda san'atshunos olimlar Kamola Okilova, Shaxlo Abdullayeva va Jangar Ilyosov " O'zbekiston madaniy merosi" turkumidagi kitob-albom ustida ish boshladilar. Dunyo kolleksiyalari ham o'tkaziladi, Respublika Davlat san'at muzeyi kolleksiyasiga bag'ishlangan va Muzeyning 100 yilligiga bag'ishlangan. Kitobda O'zbekiston hududidan topilgan arxeologik yodgorliklar kabi muzey eksponatlarining fotosuratlari va tavsiflari o'rin olgan. Jumladan. Miloddan avvalgi 1-asr - milodiy 1-asrlarga oid Xalchayon , Quva va Varaxshdan eramizning 7-8-asrlariga oid haykallar, Axsiket , Toshkent va Afrasiyobdan kulolchilik buyumlari.IX-XII asrlar Milodiy, shuningdek, 16—17-asrlarga oid Buxoro va Shahrisabz madrasalaridagi koshinlar. Shuningdek, ganch va yog'ochga o'ymakorlik va naqqoshlik, naqshinkorlik, to'qish, zargarlik, zardo'zlik, gilamdo'zlik, terini badiiy qayta ishlash kabi turli yo'nalishdagi o'zbek hunarmandlari tomonidan yaratilgan buyumlar ham namoyish etilmoqda.

Mualliflar muzeyda saqlanayotgan zamonaviy rangtasvir va haykaltaroshlikka ham e'tibor qaratdilar, ularning namunalari, jumladan, rassomlar Richard-Karl Zommer , Lev Bure , Aleksandr Volkov , Aleksandr Nikolaev (Usto Mo'min), Nikolay Karaxan , Bahodir Jalolov va boshqa rassomlarning asarlari. . Kitob-albom 2018-yil dekabr oyida Toshkentda "O'zbekiston madaniy merosi jahon to'plamlarida" loyihasining Xalqaro media-forumi doirasida taqdim etilgan edi. Shuningdek, O'zbekiston madaniy merosini o'rganish, saqlash va ommalashtirish bo'yicha

Butunjahon jamiyati tomonidan Davlat san'at muzeyi kolleksiyasiga bag'ishlangan hujjatli film suratga olingan.

